

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

(1) ΓΕΝΙΚΑ

ΣΧΟΛΗ	Φιλοσοφική		
ΤΜΗΜΑ	Ιστορίας και Αρχαιολογίας		
ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΠΟΥΔΩΝ	προπτυχιακό σεμινάριο		
ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	INE 102	ΕΞΑΜΗΝΟ ΣΠΟΥΔΩΝ	Στ/Η/Πτυχίο
ΤΙΤΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	Οι Εβραίοι στην οθωμανική αυτοκρατορία και στο ελληνικό έθνος-κράτος		
ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ <i>σε περίπτωση που οι πιστωτικές μονάδες απονέμονται σε διακριτά μέρη του μαθήματος π.χ. Διαλέξεις, Εργαστηριακές Ασκήσεις κ.λπ. Αν οι πιστωτικές μονάδες απονέμονται ενιαία για το σύνολο του μαθήματος αναγράψτε τις εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας και το σύνολο των πιστωτικών μονάδων</i>	ΕΒΔΟΜΑΔΙΑ ΙΕΣ ΩΡΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ Σ	ΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕ Σ	
	3	5	
<i>Προσθέστε σειρές αν χρειαστεί. Η οργάνωση διδασκαλίας και οι διδακτικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται περιγράφονται αναλυτικά στο (δ).</i>			
ΤΥΠΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ <i>γενικού υποβάθρου, ειδικού υποβάθρου, ειδίκευσης γενικών γνώσεων, ανάπτυξης δεξιοτήτων</i>	Ειδικού υποβάθρου, εξειδίκευσης		
ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ:	δεν υπάρχουν προαπαιτούμενα		
ΓΛΩΣΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ και ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ:	ελληνική		
ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ERASMUS	Ναι		
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ (URL)	http://ecourse.uoi.gr/course/view.php?id=847 (Φιλοσοφική σχολή/Ιστορίας & Αρχαιολογίας/προπτυχιακά/Οι Εβραίοι στην οθωμανική αυτοκρατορία και στο ελληνικό έθνος-κράτος)		

(2)

(2) ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Μαθησιακά Αποτελέσματα

Περιγράφονται τα μαθησιακά αποτελέσματα του μαθήματος οι συγκεκριμένες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες καταλλήλου επιπέδου που θα αποκτήσουν οι φοιτητές μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του μαθήματος.

Συμβουλευτείτε το Παράρτημα Α

Περιγραφή του Επιπέδου των Μαθησιακών Αποτελεσμάτων για κάθε ένα κύκλο σπουδών σύμφωνα με το Πλαίσιο Προσόντων του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης

Περιγραφικοί Δείκτες Επιπέδων 6, 7 & 8 του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων Διά Βίου Μάθησης και το Παράρτημα Β

Περίληπτικός Οδηγός συγγραφής Μαθησιακών Αποτελεσμάτων

Τα μαθησιακά αποτελέσματα αναμένονται να είναι:

α) η εισαγωγή των φοιτητών στη πολυδιάστατη ιστορία των Εβραίων, β) η κατανόηση όρων όπως «αντισημιτισμός», «ρατσισμός», «Ολοκαύτωμα», γ) η κατανόηση και ερμηνεία ιστορικών φαινομένων, η ισχύς των οποίων είναι ακόμα εξαιρετικά ζωντανή στη συλλογική μνήμη (Ολοκαύτωμα) και δ) η εισαγωγή/εξοικείωση με τη λογική της ιστορικής έρευνας στη σύγχρονη ιστορία (μέσω της χρήσης – γραπτών, προφορικών, οπτικοακουστικών- πηγών και βιβλιογραφίας

Γενικές Ικανότητες

Λαμβάνοντας υπόψη τις γενικές ικανότητες που πρέπει να έχει αποκτήσει ο πτυχιούχος (όπως αυτές αναγράφονται στο Παράρτημα Διπλώματος και παρατίθενται ακολούθως) σε ποια / ποιες από αυτές αποσκοπεί το μάθημα;

Αναζήτηση, ανάλυση και σύνθεση δεδομένων και πληροφοριών, με τη χρήση και των απαραίτητων τεχνολογιών

Προσαρμογή σε νέες καταστάσεις

Λήψη αποφάσεων

Αυτόνομη εργασία

Ομαδική εργασία

Εργασία σε διεθνές περιβάλλον

Εργασία σε διεπιστημονικό περιβάλλον

Παράγωγή νέων ερευνητικών ιδεών

Σχεδιασμός και διαχείριση έργων

Σεβασμός στη διαφορετικότητα και στην πολυπολιτισμικότητα

Σεβασμός στο φυσικό περιβάλλον

Επίδειξη κοινωνικής, επαγγελματικής και ηθικής

υπευθυνότητας και ευαισθησίας σε θέματα φύλου

Άσκηση κριτικής και αυτοκριτικής

Προαγωγή της ελεύθερης, δημιουργικής και επαγωγικής σκέψης

.....

Άλλες...

.....

1. Αναζήτηση, ανάλυση και σύνθεση δεδομένων και πληροφοριών για ιστορικά θέματα με τη χρήση βιβλιογραφίας, αρχειακών πηγών και των απαραίτητων τεχνολογιών.
2. Σεβασμός στη διαφορετικότητα και στην πολυπολιτισμικότητα μέσα από την αναγνώριση της ιστορικότητας των φαινομένων.
3. Αντίληψη των ιστοριογραφικών διαβημάτων μέσα από τη γνώση της συγχρόνης ελληνικής ιστορίας του 19ου και του 20ου αι.
4. Ικανότητα διάκρισης των οπτικών προσεγγίσης των εξελίξεων στην Ελλάδα και στην οθωμανική αυτοκρατορία μέσω της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και πολιτισμικής ιστορίας.
5. Διεύρυνση του γνωσιολογικού πεδίου σε σχέση με τις ιστοριογραφικές θέσεις για τα κοινωνικά/οικονομικά/πολιτικά φαινόμενα: ρατσισμός, αντισημιτισμός, ναζισμός, ολοκαύτωμα.
6. Κινητοποίηση/διεύρυνση/ενίσχυση των ικανοτήτων στη διαμορφωση ερωτημάτων και προβληματισμών, στην αναζήτηση συνδέσεων, συνεχών και τομών στις ιστορικές εξελίξεις, στην ανάλυση, τη σύνθεση και τον κριτικό αναστοχασμό των ιστοριογραφικών προσεγγίσεων αναφορικά με την παρουσία των Εβραίων στον ελλαδικό και οθωμανικό χώρο.

(3) ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Το μάθημα εξετάζει τη θέση των Εβραίων στην πολυεθνική Οθωμανική Αυτοκρατορία και στη νεοελληνική κοινωνία από την Επανάσταση του 1821 μέχρι την επαύριο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Παρουσιάζεται η κοινωνική και οικονομική δραστηριότητα, η πολιτισμική ταυτότητα των Εβραίων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Ελλάδας και θα αναλυθούν κομβικά γεγονότα της ιστορίας των Εβραίων στα δύο κρατικά μορφώματα (όπως οι σφαγές κατά την περίοδο της Επανάστασης, οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, η ενσωμάτωση των Εβραίων της Θεσσαλονίκης και των Ιωαννίνων, το Ολοκαύτωμα και η εφαρμογή της τελικής Λύσης στην Ελλάδα, η μεταπολεμική ανασυγκρότηση και η μετανάστευση στο Ισραήλ και τις ΗΠΑ). Ερμηνευτικά, η έμφαση δίδεται στην ανάδειξη της εσωτερικής ποικιλομορφίας που διακρίνει την ιστορική διαδρομή των Εβραίων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Ελλάδας. Διερευνώνται ειδικότερα οι σχέσεις των εβραϊκών πληθυσμών με την οθωμανική εξουσία και το ελληνικό κράτος και με τις υπόλοιπες εθνοθρησκευτικές κοινότητες: οι ποικίλες όψεις της συμβίωσης: το μεταβαλλόμενο περιεχόμενο του ελληνικού αντισημιτισμού και οι πολλαπλές εκδοχές της αφομοίωσης: και, τέλος, η θέση του Ολοκαυτώματος στην ελληνική συλλογική μνήμη.

Διάγραμμαπαραδόσεων

- 1. Εισαγωγή: Οι Εβραίοι στον ελληνικό χώρο: ιστοριογραφικά ζητήματα. Όψεις του αντισημιτισμού.*
- 2. Οι Εβραίοι στον Μεσαίωνα.*
- 3. Οι Εβραίοι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, 15^{ος}-18^{ος} αιώνας.*
- 4. Οι Εβραίοι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, 18^{ος} -19^{ος} αιώνας. Οι Εβραίοι στο νεοελληνικό Διαφωτισμό και στην Ελληνική Επανάσταση.*
- 5. Οι Εβραίοι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και τη Μεσόγειο, 19^{ος} αιώνας.*
- 6. Οι Εβραίοι στην Ελλάδα του 19ου αιώνα. Η εμφάνιση του πολιτικού αντισημιτισμού.*
- 7. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι και η ενσωμάτωση των Εβραίων των Νέων Χωρών.*
- 8. Μειονότητα, αφομοίωση και διαμόρφωση της ελληνοεβραϊκής κουλτούρας.*
- 9. Ο αντισημιτισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Ο φυλετικός αντισημιτισμός.*
- 10. Το ναζιστικό καθεστώς και η γενοκτονία των Εβραίων της Ευρώπης.*
- 11. Το Ολοκαύτωμα: Η εξόντωση των Εβραίων της Ελλάδας. Η συμμετοχή των Εβραίων στην Αντίσταση.*
- 12. Μετά τον πόλεμο: επιστροφή, ανασυγκρότηση, μετανάστευση. Το Ολοκαύτωμα: μνήμη και μαρτυρία. Πηγές για την ιστορία του Ολοκαυτώματος: οπτικοακουστικές μαρτυρίες, κινηματογραφικές αποτυπώσεις, απομνημονεύματα. Οι μουσειακές αναπαραστάσεις.*
- 13. Οι Έλληνες Εβραίοι σήμερα: μνήμη, τραύμα, νοσταλγία. Όψεις του αντισημιτισμού στη σύγχρονη Ελλάδα.*

(4) ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ και ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

ΤΡΟΠΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ <i>Πρόσωπο με πρόσωπο, Εξ αποστάσεως εκπαίδευση κ.λπ.</i>	εβδομαδιαίες συναντήσεις στην αίθουσα διδασκαλίας
ΧΡΗΣΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ <i>Χρήση Τ.Π.Ε. στη Διδασκαλία, στην Εργαστηριακή Εκπαίδευση, στην Επικοινωνία με τους φοιτητές</i>	μέσω της πλατφόρμας του e-course, μέσω e-mail και στο γραφείο της διδάσκουσας κατά τις ώρες επικοινωνίας που έχουν οριστεί.
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ <i>Περιγράφονται αναλυτικά ο τρόπος και μέθοδοι διδασκαλίας. Διαλέξεις, Σεμινάρια, Εργαστηριακή Άσκηση, Άσκηση Πεδίου, Μελέτη & ανάλυση βιβλιογραφίας, Φροντιστήριο, Πρακτική (Τοποθέτηση), Κλινική Άσκηση, Καλλιτεχνικό Εργαστήριο, Διαδραστική διδασκαλία, Εκπαιδευτικές επισκέψεις, Εκπόνηση μελέτης (project), Συγγραφή εργασίας / εργασιών, Καλλιτεχνική δημιουργία, κ.λπ. Αναγράφονται οι ώρες μελέτης του φοιτητή για κάθε μαθησιακή δραστηριότητα καθώς και οι ώρες μη καθοδηγούμενης μελέτης σύμφωνα με τις αρχές του ECTS</i>	<i>Δραστηριότητα Φόρτος Εργασίας Εξαμήνου</i> διαλέξεις της διδάσκουσας με power-point και παρουσιάσεις εργασιών: 14x3=42 h ατομικές εργασίες, βοηθητικές στη βαθμολογία (προετοιμασία 30h και παρουσίαση 48h)=78 h μη καθοδηγούμενη μελέτη για τις εξετάσεις: 80 h <i>Σύνολο Μαθήματος: 200 h (δηλαδή 40h ανά ECTS)</i>

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ <i>Περιγραφή της διαδικασίας αξιολόγησης</i> <i>Γλώσσα Αξιολόγησης, Μέθοδοι αξιολόγησης, Διαμορφωτική ή Συμπερασματική, Δοκιμασία Πολλαπλής Επιλογής, Ερωτήσεις Σύντομης Απάντησης, Ερωτήσεις Ανάπτυξης Δοκιμίων, Επίλυση Προβλημάτων, Γραπτή Εργασία, Έκθεση / Αναφορά, Προφορική Εξέταση, Δημόσια Παρουσίαση, Εργαστηριακή Εργασία, Κλινική Εξέταση Ασθενούς, Καλλιτεχνική Ερμηνεία, Άλλη / Άλλες</i> <i>Αναφέρονται ρητά προσδιορισμένα κριτήρια αξιολόγησης και εάν και που είναι προσβάσιμα από τους φοιτητές.</i>	ελληνικά για όλους και αγγλικά/γαλλικά/γερμανικά για τους φοιτητές Erasmus <i>Γραπτή εξέταση</i> αποτελούμενη από ερωτήσεις διαβαθμισμένης δυσκολίας που περιλαμβάνουν: α) Κατανόηση και ανάλυση ιστορικής πηγής β) Ορισμούς εννοιών και ιστορικών όρων γ) Ερώτηση ανάλυσης και σύνθεσης. <i>Προαιρετικές εργασίες.</i> Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες ενθαρρύνονται να αναλάβουν μικρές εργασίες 2.500-3.000 λέξεων. Οι εργασίες βασίζονται στην παρουσίαση και ανάλυση δύο-τριών βασικών κειμένων. Αποβλέπουν στην εξοικείωση των φοιτητών με τους τρόπους ανάγνωσης ενός ιστορικού κειμένου, τη διαπραγμάτευση ενός ιστορικού θέματος και τη συγγραφή μιας ιστορικής ανάλυσης. Η εργασία προσμετράται στην τελική βαθμολογία με έως και 3 βαθμούς, εφόσον η επίδοση στις γραπτές εξετάσεις είναι τουλάχιστον πέντε (5). Κριτήρια αξιολόγησης: i) έλεγχος των θεμάτων που έχουμε επεξεργαστεί στη διάρκεια του εξαμήνου, ικανότητα αντίληψης της χρονικής αλληλουχίας/περιοδολόγησης των ιστορικών ρευμάτων στο χώρο και το χρόνο (50%) ii) ικανότητα ανασύνθεσης και παρουσίασης των πληροφοριών με γλωσσική επάρκεια/ικανότητα κριτικής και συλλογισμού επί αυτών (30%) iii) δομή και οργάνωση των απαντήσεων στις γραπτές εξετάσεις ή/και στις προαιρετικές βοηθητικές εργασίες (20%)

(5)ΣΥΝΙΣΤΩΜΕΝΗ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Προτεινόμενη ενδεικτική Βιβλιογραφία :

Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, *Το Ολοκαύτωμα στις μαρτυρίες των Ελλήνων Εβραίων*, Θεσσαλονίκη 1993.

Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, *Ο Άλλος εν διωγμώ. Η εικόνα του Εβραίου στη λογοτεχνία. Ζητήματα ιστορίας και μυθοπλασίας*, Αθήνα 1998.

Γ. Αντωνίου, Σ. Δορδανός, Ν. Ζάικος, Ν. Μαρκαντζίδης (επιμ.), *Το Ολοκαύτωμα στα Βαλκάνια*, Θεσσαλονίκη 2011

«Ο Άλλος εν λόγω: Εβραίοι στη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία», αφιέρωμα του περιοδικού *Νέα Εστία* 1842 (2011).

Οντέτ Βαρών Βασάρ, *Η ανάδυση μιας δύσκολης μνήμης. Κείμενα για τη γενοκτονία των Εβραίων*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 2012.

Μαρία Βασιλικού, «Εθνοτικές αντιθέσεις στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Η περίπτωση του εμπρησμού του Κάμπελ», *Τστωρ* 7 (1994), σ. 153-174.

Άννα - Μαρία Δρουμπούκη, *Μνημεία της λήθης, Ίχνη του Β' παγκοσμίου πολέμου στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*, Πόλις, Αθήνα 2014

Γαβριέλλα Ετμεκτσόγλου, «Το Ολοκαύτωμα των Ελλήνων Εβραίων», στο Χρ. Χατζηιωσήφ-Π. Παπαστράτης (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αιώνα*, τ. Γ1, Αθήνα 2009, σ. 175-196.

Μαρία Ευθυμίου, *Εβραίοι και Χριστιανοί στα τουρκοκρατούμενα νησιά του Αιγαίου: Οι δύσκολες πλευρές μιας γόνιμης συνύπαρξης*, Τροχαλία, Αθήνα 1992.

Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, *Ο Ελληνικός Εβραϊσμός*, Επιστημονικό Συμπόσιο (3-4 Απριλίου 1998), Αθήνα 1999.

Εταιρεία Μελέτης Ελληνικού Εβραϊσμού, *Οι Εβραίοι στον ελληνικό χώρο. Ζητήματα ιστορίας στη μακρά διάρκεια*, Πρακτικά του Α' Συμποσίου Ιστορίας (Θεσσαλονίκη 23-24/11 1991), Αθήνα 1995.

Katherine Fleming, *Ιστορία των Ελλήνων Εβραίων*, Οδυσσέας, Αθήνα 2009.

Saul Friedländer, *Η ναζιστική Γερμανία και οι Εβραίοι*, Αθήνα 2013

Carla Hesse - Thomas W. Laqueur, «Ορατά και άορατα σώματα: η εξάλειψη του εβραϊκού νεκροταφείου από τη ζωή της σύγχρονης Θεσσαλονίκης», στο Αλεξάνδρα Χαλκιά - Μάρθα Μιχαηλίδου (επιμ.), *Η παραγωγή του κοινωνικού σώματος*, Αθήνα 2005, σ. 31-56.

Σουικρού Ιλιτζάκι, Μαρίνα Αγγελοπούλου, *Έλληνες και Εβραίοι εργάτες στη Θεσσαλονίκη των νεότουρκων Ο εβραϊκός σοσιαλισμός στην οθωμανική Θεσσαλονίκη: Ζητήματα σχετικά με την απεργία των Ελλήνων σερβιτόρων στη Θεσσαλονίκη του 1908*, Ισνάφι, 2004

Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος, *Το Ολοκαύτωμα των Ελλήνων Εβραίων. Μνημεία και Μνήμες* (2007)

Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος, *Νέοι στη δίνη της Κατοχικής Ελλάδας. Ο διωγμός και το Ολοκαύτωμα των Εβραίων 1943-1944* (2008)

Ian Kershaw, *Ο Χίτλερ, οι Γερμανοί και η Τελική Λύση*, Πατάκης, Αθήνα 2011.

Έρικα Κούνιο Αμαρίλιο - Αλμπέρτο Ναο (επιμ.), *Προφορικές μαρτυρίες Εβραίων της Θεσσαλονίκης για το Ολοκαύτωμα*, Θεσσαλονίκη 1998

Πρίμο Λέβι, *Εάν αυτό είναι ο άνθρωπος*, Άγρα, Αθήνα 2009.

Ευτυχία Δ. Λιάτα, *Η Κέρκυρα και η Ζάνωνθος στον κολώνα του αντισημιτισμού. Η «συκοφαντία για το αίμα» του 1891*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2006.

Bea Lewkowicz, «Μετά τον πόλεμο ήμασταν όλοι μαζί: Αναμνήσεις Εβραίων της μεταπολεμικής Θεσσαλονίκης», στο Mark Mazower (επιμ.), *Μετά τον πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας, του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα, 1943-1960*, Αθήνα 2003.

Γιώργος Μαργαρίτης, *Ανεπιθύμητοι συμπατριώτες. Στοιχεία για την καταστροφή των μειονοτήτων της Ελλάδας*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2005.

Σπύρος Μαρκέτος, «Έθνος χωρίς Εβραίους: απόψεις της ιστοριογραφικής κατασκευής του ελληνισμού», *Σύγχρονα Θέματα*, 52-53 (Ιούλιος-Δεκέμβριος 1994), σ. 52-69.

Μιχαήλ Ναούμ Μάτσας, *Μαρτυρίες μαρτύρων. Ο αφανισμός μιας κοινότητας. Ονομαστικός κατάλογος*, Αθήνα 2009.

Mark Mazower, *Η Αυτοκρατορία του Χίτλερ. Ναζιστική εξουσία στην κατοχική Ευρώπη*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2009.

Mark Mazower, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της Κατοχής*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1994.

Mark Mazower, *Θεσσαλονίκη, πόλη των φαντασμάτων. Χριστιανοί, μουσουλμάνοι και εβραίοι 1430-1950*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006.

Ρίκα Μπενβενίστε, Οντέτ Βαρών-Βασάρ, *Εβραϊκή ιστορία και μνήμη*, Αθήνα 1998.

Ρίκα Μπενβενίστε, *Εβραίοι Ταξιδιώτες τον Μεσαίωνα*, Νεφέλη, Αθήνα 2000

Ρίκα Μπενβενίστε, «Σκέψεις για τον ελληνικό αντισημιτισμό», *Σύγχρονα Θέματα* 91(2005), σ. 39-42.

Ρίκα Μπενβενίστε, «Η ιστοριογραφία για το Ολοκαύτωμα στην Ελλάδα: Μια επισκόπηση», *Σύγχρονα Θέματα*, 76-77 (2001) σ.104-109.

Ρίκα Μπενβενίστε, *Αυτοί που επέζησαν. Εκτόπιση, Αντίσταση, Επιστροφή. Θεσσαλονικείς Εβραίοι στη δεκαετία του 1940*, Πόλις, Αθήνα 2014

Bernard Pierron, *Εβραίοι και Χριστιανοί στη νεότερη Ελλάδα. Ιστορία των διακοινοτικών σχέσεων από το 1821 ως το 1945*, Πόλις, Αθήνα 2004.

Moishe Postone, *Οι ιστορικοί και το ολοκαύτωμα*, μετάφραση Αχ. Φωτάκης, επιμ. Σάββας Μιχαήλ, Ισνάφι, Γιάννενα 2006

Christoph U. Schminck - Gustavus, *Μνήμες κατοχής Ιταλοί και Γερμανοί στα Γιάννενα και η καταστροφή της Εβραϊκής κοινότητας*, Ισνάφι, **2008**

Pierre-André Taguieff, *Τι είναι αντισημιτισμός;*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 2011.

Enzo Traverso, *Οι ρίζες της ναζιστικής βίας, Μια ευρωπαϊκή γενεαλογία*, μετάφραση Νίκος Κούρκουλος, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2013

Ιακώβ Σιμπή & Καρίνα Λάμψα, *Η ζωή απ' την αρχή. Η μετανάστευση των Ελλήνων Εβραίων στην Παλαιστίνη (1945-1948)*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2010.

Κορίνα Λάμψα & Ιακώβ Σιμπή, *Η διάσωση. Η σιωπή του κόσμου, η αντίσταση στα γκέτο και τα στρατόπεδα, οι Έλληνες Εβραίοι στα χρόνια της Κατοχής*, Αθήνα 2012

Χάγκεν Φλάισερ, *Οι πόλεμοι της μνήμης. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος στη δημόσια ιστορία*, Νεφέλη, Αθήνα 2008

Annette Wievorka, *Το Άουσβιτς όπως το εξήγησα στην κόρη μου*, Πόλις, Αθήνα 2013